

Kirjailija Markku Nieminen:

Paanajärvi ennen ja nyt

Paanajärven kylä on Vienan Karjalan vanhimpia. Asutuspaikkana se on vieläkin vanhempi. J.W. Juvelius on vuonna 1996 tuonut sieltä löydettyjä kiviakautisia esineitä Suomen kansallismuseon kokoelmiin (kaksi oikokirvestä, kehdonanturan muotoisen taltan ja tasataltan). Hän löysi kylän läheltä Korvenmaalta myös Lapinraunioita ja Valkehisen — josta käytetään nykyisin myös nimeä Valkeakoski — alta muinaisen kalapirtin kiuhaan.

Pronssi- ja rautakaudelta ei ole varmoja löytöjä, mutta eräiden historiallisten lähteiden mukaan jo 9. vuosisadalla Vienanmeren rannikkoalue olisi ollut karjalaisen hallussa. Sitä ennen seutua asuttivat lappalaiset.

Perimätiedon mukaan Paanajärvi on ollut itäisen Karjalan vanhin kylä, josta asutus on sitten levinnyt Jyskyjärveen ja Suopassalmeen. Paanajärven rakennettiin Vienan ensimmäinen kristillinen kirkko ja kylä oli vuosisatojen ajan itäisen Vienan hallinnollisena keskuksena. Vielä 1800-luvun alkupuoliskolla Uhtuastakin puolet kuului Paanajärven pitäjään.

Vuonna 1879 Paanajärven väestö oli Ervastian mukaan 64 taloa. Vuoden 1905 virallisen väestöluettelon mukaan kylässä oli 73 taloa ja 427 asukasta. Vielä tuolloin Paanajärven pitäjään kuului sen lisäksi 8 muuta kylää. Pitäjän yhteinen asukasluvu oli 1029.

Karjalan neuvostovallan aikaan Paanajärvi kuului ensin Kalevalan (Uhtuan) piiriin ja sen jälkeen Kemin piiriin, kun piirit ja niiden lisäksi Kiestingin piiri yhdistettiin. Muutaman vuoden päästä entinen piirihallinto palautettiin, paitsi pohjoisimman piirin hallintokeskukseksi tuli Louhi ja Paanajärvi jätettiin metsävarojensa vuoksi Kemin piiriin.

Kun Kemijoen suurin koski Usma valjastettiin ja Usmanan kylä hukutettiin, Paanajärvi jäi ainoaksi karjalaiseksi kyläksi Kemijoen varteen.

Kemijoki ja Paanajärvi

Vienan Kemijoki on vanha kauppaväylä Skandinavian ja Bysantin välillä. Ensimmäisen vuosituhannen alkupuolella tämä kaupankäynti on ollut vilkkaimmillaan.

15. vuosituhannella venäläinen asutus — silloin perustettu Solovetskin luostari tukenaan — tunki karjalaiset merenrannikolta, mutta jokivarsikyliin he jäivät.

Jokireittiä kulkivat myös sotajoukot. Vesaisen sotaretkellä v. 1859 niin Paanajärvi kuin muutkin Kemijoen asuinpaikat hävitettiin. Sama toistui muutama vuosi myöhemmin (1592), kun Sven Baggen johtama joukko koetteli Solovetskin voimaa. Ruotsin ja Venäjän kahinoinnit Vienassa jatkuivat 1700-luvulle asti. Vielä ns. Peittosotien aikaan ruotsalaiset sotajoukot etenivät Paanajärven asti, jossa tarinan mukaan aikoivat hävittää kirkon, mutta sokaistuivat ja joutuivat perääntymään. Saman trainan mukaan ”ruotsit” olivat käyneet Paanajärven myös rauhallisissa toimissa, pyytämässä simpukoita.

Kemijoki toimi myös laukkurien reittinä. Ervastian mukaan Paanajärvi oli viimeinen paikka itäänpäin Kemijoen varrella, josta laukkumiehiä kulki Suomeen.

1800-luvun loppupuolelta alkaen Kemijoki oli tukkipuun uittoväylänä, mikä työllisti Paanajärven asukkaita vuosisadan ajan. Viimeinen uitto oli 1990-luvun taitteessa.

Rajojen sulkeuduttua 1920-luvulla Kemijoesta tuli läntisen Vienan huoltoreitti, kun sieltä ei enää voinut pitää kauppayhteyksiä Suomeen.

Ennen toista maailmansotaa Paanajärvi oli ainoa Kalevalan piirin kylä, jossa asukkaat hallitsivat venäjän kielen. Siksi uhtualaiset kutsuivat heitä ”keskivenäläisiksi”.

Uhtua-Kemi -maantien valmistuttua ja vesivoimaloiden rakentamisen jälkeen Kemijoki menetti merkityksensä kulkuväylänä. Ensiksi valjastettiin alin ja suurin koski Usma. Nyttemmin voimaloita on yhteensä neljä, joista Paanajärven alapuolella Usman lisäksi Vääräkoski ja Juuma. Neljäs voimala on Jyskyjärven yläpuolella, mistä Kuittijärven vesistö laskee Kemijokeen.

Tällä hetkellä yli kolmasosa Kemijokea on vielä luonnontilaisena.

Koskia on jäljellä kahdeksan. Valkeakosken voimalan toteutuminen hävittäisi ne kaikki, kuten myös Paanajärven kylän, ja koko Kemijoki muuttuisi vain voimalaitostaiden ketjuksi.

Paanajärvi tutkimuskohteena

Ainakin seuraavat suomalaiset tutkijat ja perinteenkerääjät ovat käyneet Paanajärven:

- A.J. Sjägren, 1825
- Jaakko Fellman, 1829
- D.E.D. Europaeus, 1846
- Aksel Berner ja Arvid Genetz, 1872,
- A.W. Ervasti, 1897
- Heikki Meriläinen, 1881 ja 1886
- J.W. Juvelius, 1886
- Matkan seurauksena oli arkeologisia löytöjä sekä perimätietoa ja tarinoita.
- K.F. Karjalainen ja I.K. Inha, 1894
- Inha valokuvasi Paanajärven tukkilaisleirin ja jalokajousen vasamia.

Eppistä runoutta mainitut tutkijat eivät ole Paanajärven saaneet eivätkä kovin paljon muutakaan perinnätietoutta, jota viime vuosisadalla oli paremmin saatavissa muista kylistä.

Nykytutkimukselle Paanajärvellä olisi kuitenkin paljon annettavaa, sillä se on Kemijoen viimeinen karjalaiskylä. Se on nykyään paikka, jossa

on parhaiten tallella Kemijoen uittoperinne. Se on myös mielenkiintoinen siksi, että se on ollut vuosisatoja kaksikielisenä karjalaisena kylänä. Ehkä juuri sen tähden siellä puhuttu karjalan kieli on muualla Viennassa puhuttua puhtaampaa venäläisistä sanoista ja ilmauksista, että venäjän kieli on ollut rinnan käytössä. Kie- liä ei ole tarvinnut sekoittaa toisiinsa.

On myös mielenkiintoista verrata, miten sama perinneai- nes eroaa erikielisenä. Ainakin karjalaisloitsuja Paanajärvestä on vielä saatavissa sekä karjalaksi että venäjäksi.

Erityisen arvokas Paanajärvi on rakennusperinteen tutki- muskohteena. Se muodostaa ehjän, vanhan kyläkokonai- suuden, jota sota eivätkä likvi- dointitoimenpiteet ole häirin- neet. Valtaosa taloja on raken- nettu vanhan perinteisen vie- nalaisen tavan mukaisesti niin, että asuintilat ja karjasijat ovat saman katon alla. Lisäksi rakennuksissa on jäljellä pal- jon perinteenmukaisia yksi- tyiskohtia.

Hukkimisuhan takia asetetu- pitkään jatkunut rakennus- kiello on vaikuttanut siihen, että kylään ei ole ilmestynyt vanhaa kylämiljöötä rikkovia rakennuksia.

Taloja Paanajärvestä on jäl- jellä viitisenkymmentä. Asuk- kaita on 108, joista suurin osa on eläkeläisiä.

Noin puolentoista kilometrin päässä kylästä on metsä- punkiksi perustettu Paanajär- ven asutus, ns. Uusi Paanajär- vi, jossa asukasluku on noin 600. Asutuksessa on täydelli- nen 11-luokkainen koulu, kauppa, kulttuuritalo sekä oma kyläneuvosto, jonka alaisuus- teen vanha kyläkin kuuluu. Suuri osa asutuksen väestöä on juuriltaan vanhasta kyläs- tä.

Voimalaitossuunnitelmien mukaan uusi Paanajärvi ei hukkuisi, mutta siitä tulisi saa- ri.

Valkeakosken voimalasuunnitelma

Paanajärven kylästä noin 10 kilometriä koilliseen sijaitse- van Valkehisen, eli Valkeakos- ken valjastamista on suunnit-eltu yli kymmenen vuoden ajan. Varsinaisesta suunnitte- lusta on vastannut Hydrostroi- Projekt -yhtiö Leningrdista (nyk. Pietarista) ja pääraken- tajana on Ondagesstroi-yhtiö, joka on toteuttanut aikaisem- matkin Kemijoen voimala- suunnitelmat.

Valkeakosken voimalasuun- nitelmat tehtiin neuvostovallan

aikana suunnitelmatalouden osana. Neuvostojärjestelmän romahtaminen vei pohjan voi- malan valmistumisen varmuu- desta suunnitellun aikataulun pohjalta, koska nopea markki- natalouteen siirtyminen sekoiti- ti valtion aikaisemmin sovelta- mat budjettirakenteet. Osa niistä laitoksista, joiden on pi- tänyt osallistua voimalan rakennustöihin, ei enää ole ole- massa. Voimalan rakennustyöt pantiin kuitenkin alulle, koska keskushallinnon taholta Kar- jalan tasavallalle esitettiin vaati- mus, että sen on itse kyettävä tyydyttämään energiatarpeensa ja koska Karjalan ydinvoi- masuunnitelma karitui.

Karjalan tasavalta ei ole kui- tenkaan pystynyt turvaamaan rahoitusta Valkeakosken voi- malan rakennustöihin, vaikka suunnitelmien mukaan veden alle jääviä suuria metsäalueita on ryhdytty hakkaamaan va- luuttatulojen saamiseksi.

Tällä hetkellä rakentaminen on aivan alkuvaiheessa ja käytännöllisesti katsoen työt ovat seisahduksissa. Kolmesta kaivaus- ja maansiirtotoimiin osallistuvasta laitoksesta kaksi on lopettanut toimintansa va- rojen puutteesta ja kolmas ei ole pystynyt maksamaan palk- koja työntekijöilleen 4—5 kuukauteen.

Valkeakoski juoksee vielä vapaana. Padon rakentamista ei ole vielä edes aloitettu. Uut- ta väylää varten on joen vierel- le kaivettu muutaman sadan metrin matkalta uomaa, jonka päähän voimala on suunnitel-

tu sijoitettavaksi. Siitä kohdas- ta on hajoitettu hiekkämäki ja kaivettu kuoppaa. Saatu hiek- ka on käytetty tien parantami- seen sekä kaivinkoneiden ja autojen varikkoalueen tekemi- seen.

Käytännöllisesti katsoen mi- tään muuta ei ole tehty. Voi- malan rakentamisen pysäyttä- minen ei ole myöhäistä, koska vielä mitään ei ole rakennettu. Sen sijaan on kiire lopettaa al- lasalueen metsien täyshakkuut ja siirtyä menetelmiin, jotka turvaavat metsien uusiutumisen.

Voimalaitoksen valmiiksi saat- taminen edellyttäisi:

- Padon rakentamista Kemi- jokeen kosken kohdalle.
- Voimalarakennuksen ra- kentamista.
- Turbiinien ja muiden ko- neiden hankintaa ja asenta- mista.
- Voimalinjojen rakentami- sta.
- Uuden uoman loppuunra- kentamista ja 9 metrin tur- vekerroksen poistamista sii- tä ennen rakentamista.
- Uuden pengertien rakenta- mista siltoineen Paanajär- ven asutukseen.
- 6 km:n mittaisen padon ra- kentamista altaan etelärau- nalle, ettei vesi karkaisi On- tojoen vesistöön.
- Suojapadon rakentamista ja 2 km:n kanavan kaiva- mista Kuittijärven alapuo- lelta Kemijokeen, jottei 1000 asukkaan Jyskyjärven kylä tai osa siitä hukkuisi.
- Asuintalojen rakentamista

yli sadalle Paanajärven asukkaalle.

- Kaiken metsän hakkaami- sta suunnitellulta allasalu- eelta.

On selvää, että tämän kaiken tekeminen edellyttäisi vuosien tehokasta työtä ja niin suun- nattomasti varoja, ettei Karja- lan tasavalta kykene siitä suo- riutumaan, vaikka taloudelli- set olosuhteet Venäjällä para- nisivat lähivuosina olennaisesti, mikä ei kyllä sekään näytä todennäköiseltä.

Haitat voimalan rakentamises- ta:

- Kemijoen viimeinen ja var- sinkin rakennusperintee- tään arvokas karjalaiskylä Paanajärvi hukkuisi.
- Kemijoen viimeiset kah- deksan koskea häviäisivät. Kemijoki lakkaisi olemasta jokena. Siitä tulisi vain voi- mala-altaiden ketju.
- Vedennousun aiheuttaman rehevöitymisen vuoksi ka- lakanta "Kemijoesta" romahtaisi.
- Valtavat määrät hyödyntä- miskelpoista turvetta jäisi vesimassojen alle.
- Vaikka puut allasalueelta ennätettäisiin korjata, me- netettäisiin uudistuvaa met- sämaata kymmeniätuhansia hehtaareita.
- Itäisen Vienan parhaat muurisavialueet hukkuisi- vat.
- Arvokkaan kylän ja Kemi- joen luonnonmaiseman tu- hoaminen aiheuttaisivat

Vanha vienalainen arkitehtuuri on hyvin säilynyt Paanajärvellä.

Paanajärven kylä on yksi Vienan vanhimpia asutuspaikkoja. Kylän maisemaa hallitsee mahtava kalmistokuusikko.

Karjalan tasavallalle rahassa mittaamatonta pr-arvon menetystä, joka saattaisi vaikeuttaa myös ulkomaisia kauppasuhteita.

Hyöty jo tehdystä työstä, vaikka hanke keskeyttäisiin:

- Paanajärven asutukseen menevää tietä on parannettu.
- Turpeen nostamista voitaisiin jatkaa ja kehittää sen hyödyntämistä.
- Sadat ihmiset ovat saaneet jo tehdystä työstä elantonsa.
- Kaivettua hiekkaa ja soraa voidaan hyödyntää lähiseutujen rakennustöissä.
- Pitäisi selvittää, voitaisiinko kaivetusta uudesta uomasta rakentaa kalankasvatusalas, esim. kirjolohen viljelemistä varten.

Voimalan rakentamisen peruuttamisen vaikutukset:

- Paanajärven kylä pelastuisi. Asukkaat saisivat jäädä koteihinsa. Tuleville polville jäisi muistomerkki Vienan Kemijoen karjalaisesta kulttuurista.
- Yli kolmasosa Kemijoesta jäisi luonnontilaiseksi. Jäljellä olevat kahdeksan koskea pelastuisivat. Kalakan- ta säilyisi.

- Ns. allasalueen metsä pelastuisi. Sitä voitaisiin hyödyntää järkevämmiin koin kokonaan kaatamalla ja pyöreänä puuna myymällä.
- Paanajärven seudun elinkeinomahdollisuudet lisääntyisivät oleellisesti. Edellytykset kansainvälisen kulttuuri- ja luontomatka- lun järjestämiseen alueelle säilyisivät ja paranisivat.
- Voimalan keskeytys toisi valtiolle huomattavia säästöjä, jotka voitaisiin käyttää sekä energiatalouden kehittämiseen toisin keinoin että Paanajärven elinmahdollisuuksien parantamiseen.
- Päätöksestä Paanajärven kylän pelastamisesta ja Kemijoen loppuosan luonnontilaan jättämisestä seuraisi varmasti tuen saaminen Suomen puolelta. Käytettävissä olevia lähialue- roja voitaisiin suunnata Karjalan energiaratkaisun löytämiseen uudelta pohjalta. Suomalaiset firmat olisivat varmasti valmiita myymään tietotaitoaan ja teknologiaansa esim. turve- ja hakevoimalaverkoston luomiseen. Yhteistyössä voisi olla mahdollista hakea EU-rahajoa tai varoja muista kansainvälisistä ra-

hoituslähteistä Karjalan energiahuollon järjestämiseen.

- Karjalan saama pr-hyöty olisi monella tapaa suuri. Maan kansallinen väestö saisi konkreettisen näytön hallituksensa halusta ottaa kansallisen kulttuurin kysymykset huomioon päätöksenteossaan. Karjalan kansallisen väestön konferenssi, Karjalan keräsmöhän esitti marraskuussa 1994 Karjalan hallitukselle, että se tekisi kaikkensa pelastukseen Paanajärven kylän.

Ratkaisu saisi myönteistä huomiota myös kansainvälisesti sekä kulttuuriperinnön säilyttämisen että luonnonsuojelullisten näkökulmien osalta, mikä auttaisi Karjalan tasavallan hallitusta hoitamaan muita vaikeita asioita kansainvälisillä areenoilla.

Paanajärven kylän ja asutuksen tulevaisuuden näkymät, mikäli voimalahanke peruuntuu.

Jos voimalaa ei rakenneta, olisi kohtuullista suunnata ainakin osa säästyvistä varoista ja allasalueen metsänkaadon tuloista kylän ja asutuksen elinkeinoedellytysten kehittämiseen.

Näitä varoja pitäisi käyttää ainakin metsän uudistustöihin ja sähkön vetämiseen sekä kylään että asutukseen. Tällä hetkellä asutuksen dieselagregaatista sähköä myös kylään. Kuitenkin voimalatyömaan varikolle 10 km:n päähän tulee sähkölinja ja siellä on myös muuntaja. Ei olisi iso vaiva vetää sähkölinja asutukseen asti, josta olisi kaiken lisäksi iso kokonaistaloudellinen hyöty.

Paanajärven asutukseen voisi perustaa mekaanista puunjaostusteollisuutta, esim. vientiin menevien huviloiden ja saunamökkien tekoa, huonekaluteollisuutta tai parketin tekoa. Tässä suomalaiset yritykset voisivat olla apuna ja yhteistyössä. Suomen lähialue- määrärahoista voisi löytyä tällaiseen yhteistyöhön varoja.

Pitäisi myös selvittää, olisiko mahdollista perustaa Paanajärven asutukseen keraamista teollisuutta, jotta saviesiintymiä voisi käyttää aiempaa tehokkaammin.

Kulttuuri-, luonto- ja kalastusmatkailu on Paanajärven tulevaisuuden elinkeino. Tätä varten kylä tulisi suojella muulta kuin perinteenmukaiselta rakentamiselta, jotta aito kylämiljöö säilyisi.

Tyhjillä olevia taloja voisi

kunnostaa matkailukäyttöön, mutta matkailijan kannalta pienryhmämatkat sekä perhemajoitus ja -ruokailu ovat paras vaihtoehto. Se takaisi myös, että matkailutulot jäävät kylää hyödyntämään. Suuret ryhmätkin voisivat pistäytyä Paanajärven matkallaan Kemiin ja Solovetskiin. Kaikkia turisteja varten kyläläisten tulisi tehdä käsitöitä myytäväksi saadakseen matkailusta itselleen höytyä.

Miten Suomi voi tukea

— Osallistamalla kestävästä kehityksen periaatteella toimivan energiahuollon järjestämisen suunnitteluun Karjalaan, esim. tietotaitoa antamalla tai kaupallisena yhteistyönä turve- ja hakevoimalaverkoston luomiseksi.

— Suuntaamalla lähialue-määrärahoja mekaanisen puunjalostuksen kehittämiseen ja keraamisen teollisuuden edellytysten selvittämiseen Paanajärven asutuksessa, mikäli Suomesta löytyy yhteistyöhön halukkaita ja kykeneviä tahjoja.

— Tukemalla maataloustoiminnan käynnistämistä Paanajärven koulutuksen, neuvonnan ja siementen avulla.

— Tukemalla Paanajärven kylän kulttuurihistoriallista kartoitustyötä.

Paanajärvi osana karjalaista kulttuuriperintöä

Suomessa on julkisuudessa mainittu Paanajärven olevan Vienan viimeisen karjalaiskylän. Tämä ei pidä paikkaansa. Kyse on Vienan Kemijoen viimeisestä kylästä.

Kemijoen Paanajärvi on sotkettu myös Suomeen ennen kuuluneeseen, Kuusamon korkeudella sijaitsevaan Paanajärven, jossa Akseli Gallen-Kallela maalasi kuuluisan ”Paimenpoika Paanajärveltä” -taulunsa.

Kulttuurihistorialliselta arvoltaan Paanajärveä ei voi verrata Vienan runokyläin, jotka sijaitsevat Kalevan piirissä (Uhtua, Vuoninen, Jyskjärvi, Jyvälahti, Haikola ja Pistojarvi), Kostamuksen kaupungin alueella (Akonlahti, Kostamus, Kontokki ja Vuokinsalmi) sekä Vuokkiniemen kyläneuvoston alueella (Vuokkiniemi, Latvajärvi, Pirttilahti, Venehjärvi, Tollonjoki, Tëna ja Ponkalahti). Niiden runonlaulajilta Elias Lönnrot ja muut 1800-luvun alkupuolis-

Valkeakosken voimalan rakentaminen on tässä vaiheessa. Vielä ei ole myöhäistä peruuttaa suunnitelmaa (kuvat: Markku Nieminen).

kon runonkerääjät ovat saaneet sen runoaineksen, jonka pohjalta syntyi maailmankirjallisuuden klassikoihin kuuluva Kalevala-epos. Näiden kylien kulttuurimaisema on säilynyt pääosin entisellään ja tämän koko maailman kulttuurihistorian kannalta ainutlaatuisen alueen kulttuurin säilymisen tukemiseksi on perustettu kansainvälisenä yhteistyönä toteutettava Vienan runokylät -projekti, joka on hyväksytty UNESCO:n Kulttuurikehityksen vuosikymmen-ohjelman tapahtumiin. Sitä toteuttavat Arhippa Perttusen säätiö Karjalan tasavallasta ja Kuhmon Kulttuurikornitsa-säätiö Suomen puolelta.

Vienan runokylien kulttuurihistoriasta, nykytilanteesta ja kehittämistoimenpiteistä on tehty laaja neljä väliraporttia ja loppuraportin sisältävä sel-

vitystyö, joka toimii pohjana runokylien elvytyksessä.

Paanajärvi on yksi ehjä kyläkokonaisuus Karjalassa. Sen säilyttäminen — mikäli voimalla ei toteuteta — ei vaadi samanlaista taloudellista tukea kuin Vienan runokylien pelastaminen jälkipolville. Paanajärven veroisia säilytettäviä kyläkokonaisuuksia Vienan runokylien ulkopuolella Karjalassa on muitakin. Sellainen on esimerkiksi Karhumäen piirissä Sellinjärven rannalla sijaitseva Selki, joka on yksi maailman kauneimpia kyliä.

Paanajärven ja Sellin pääseminen UNESCO:n Maailman kulttuuriperintö -luetteloon ei liene mahdotonta, mutta jos niitä sinne haetaan, ei ole syytä unohtaa myöskään Leningradin alueen vepsäläiskylien helmiä: Bimjoen, Kallion ja

Yksveiten kylien puukirkkoja, joiden pitäisi ilman muuta sisältyä tuohon luetteloon, kun kerran Ki'zin kirkotkin siellä ovat. Koko vepsäläisalue, joka on jakautunut Karjalan tasavaltaan sekä Leningradin ja Vologdan alueisiin, tarvitsisi kansainvälisen suojelustatuksen. Sillä lienee mahdollisuuksia UNESCO:n Punaisen kirjaan eli Uhanalaisten kielten ja kulttuurien ohjamaan, jos Venäjän UNESCO-komissio sitä sinne hakisi.

Rakennustaiteen kannalta merkittäviä kyläkokonaisuuksia on Karjalassa vielä muitakin. Paanajärven saaman voimakkaan julkisuuden ei pitäisi johtaa muiden arvokkaiden kulttuuriperintökohteiden huomiotta jättämiseen, vaan harkintaan siitä, mitkä kohteet kaipaavat kipeimmin tukea juuri nyt. Paanajärvellä ei ole vuosiin hätää, vaikka voimallistustyöt jatkuisivatkin, mutta todennäköisempää on, että hanke kokonaisuudessaan raukeaa ja kylä lopullisesti pelastuu.

• *Muistion on laatinut kirjailija Markku Nieminen Kuhmon Kulttuurikornitsan teema-voiton 1995 ”Kemin piirin karjalainen kulttuuri” pohjaksi.*

Tietoisku

- Vuodesta 1941 lähtien Karjalassa on hävinnyt tai hävitetty eli likvidoitu yli 2 000 maaseututaajamaa, karjalaiskylää.
- Toisen maailmansodan jälkeen Kalevalan piirissä oli 65 karjalaista kylää. Nyt niitä on enää viisi-kuusi.
- 35 vuotta sitten laskettiin Kemin piirissä olleen 113 karjalaista kylää. Nyt niistä on jäljellä tasan yksi, Paanajärvi, joka sekin aiotaan hukuttaa vesimassojen alle.
- Karjalan tuotantolaitosten ja järjestöjen velkamäärä oli viime vuoden lokakuussa noin 550 miljardia ruplaa.